

สิมญวน ในอีสาน

ความโง่งงพัฒนาการจากที่มา ที่ไป และสิ้นสุด ในห้วงมิติเวลาบนภาคอีสาน ของประเทศไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาลิต อธิปัตยกุล

สารบัญ

สารกถ่านำ	(16)
ค่านำ	(22)
บทนำ	1
อีสาน : ความเป็นมามากับมิติของยุคสมัย	
ความเป็นมาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1
1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสมัยก่อนประวัติศาสตร์	2
2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือสมัยก่อนพุทธศตวรรษที่ 19	2
3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20	3
4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อเริ่มสมัยกรุงเทพ	4
สภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6
1. ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ	6
2. ภูมิประเทศ	6
3. ภูมิอากาศ	7
4. ทรัพยากร	8
ประเพณีวัฒนธรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10
1. ฮีต 12	10
2. วัฒนธรรมการพูด การกิน การอยู่และการนุ่งห่ม	10
ความเชื่อความศรัทธาของผู้คน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	11
ความเชื่อความศรัทธาของผู้คน ความเชื่อในเรื่องผี	11
ความเชื่อในเรื่องของพญานาค	12
พุทธศาสนา	14
สมัยวัฒนธรรมทวารวดี	14

สมัยวัฒนธรรมเขมร	16
สมัยวัฒนธรรมอยุธยา	18
สมัยวัฒนธรรมรัตนโกสินทร์	20
วัดและสิ่งก่อสร้างในภาคอีสาน	22
เขตสังขาวาส	22
1. ภูฏี	22
เขตพุทธาวาส	22
1. เจดีย์หรือพระธาตุ	22
2. ลิม	23
3. ศาลาการเปรียญหรือหอแจก	23
4. หอระฆังและหอกกลอง	23
ลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อนและการปรากฏรูปแบบ ของลิมฝีมือช่างญวน	29
ความเป็นมาของรูปแบบลิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	30
1. ลิมกลุ่มรูปแบบวัฒนธรรมล้านช้าง	30
2. ลิมกลุ่มรูปแบบพื้นถิ่นสิบสองวัฒนธรรมล้านช้าง	30
ภาพรวมของการศึกษารูปแบบลิมฝีมือช่างญวนที่ผ่านมา	32
1. แบบมีมุขหน้า	32
2. แบบมีมุขหน้าและมุขหลัง	34
3. แบบมีระเบียงหน้า	34
แหล่งที่มาของรูปแบบลิมฝีมือช่างญวน	36
แหล่งที่มาจากประเทศเวียดนาม	36
พระราชวังไคไนย์ที่เมืองเว้ต้นแบบแหล่งผลิตงานช่างฝีมือ	42
อุทยานไคดิงห์การผสมผสานตะวันออกเฉียงและตะวันตก	44
วัด	46

ลิมณฺวณ ในอีสาน

อาคารสิ่งก่อสร้าง	47
เมืองดานัง	48
เมืองฮอยอัน	50
แหล่งที่มาจากประเทศลาว	54
สิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคมในเมืองหลวงพระบาง	56
สิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคมในเมืองเวียงจันทน์	60
อาคารอาณานิคมแบบฝรั่งเศสที่เมืองสะหวันนะเขต	62
อาคารอาณานิคมแบบฝรั่งเศสที่เมืองท่าแขก	64
อาคารอาณานิคมแบบฝรั่งเศสที่เมืองปากเซ	66
สิ่งก่อสร้างภายในวัด	68
ความโยงโยในสิ่งก่อสร้างก่อนและหลังการปรากฏของรูปแบบ ลิมณฺวณที่มีมือข้างเดียวในอีสาน	70
รูปแบบลิมณฺวณก่อนการปรากฏตัวของรูปแบบลิมณฺวณในอีสาน	70
1. กลุ่มรูปแบบวัฒนธรรมล้านช้าง	70
2. ลิมณฺวณที่มีมือข้างเดียวกับกลุ่มรูปแบบพื้นถิ่นสืบทอดวัฒนธรรม ล้านช้าง	72
สิ่งก่อสร้างแบบอาณานิคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	76
ลิมณฺวณมีส่วนเกี่ยวข้องกับอาคารแบบฝรั่งและตึกแถว	76
อาคารเรียน	80
ศาลากลาง และศาลอาคารแบบฝรั่ง	84
อาคารศาสนสถานในศาสนาคริสต์	90
โบสถ์หรือมิสซัง	90
ที่พักอาศัยหรืออาสนวิหาร	92
ลิมณฺวณที่มีมือข้างเดียวกับแบบมาตรฐาน พ.ศ. 2483 : รูปแบบ ชาตินิยมของประเทศไทย	94
อุโบสถ แบบจากกรมการศาสนา พ.ศ. 2510 การก้าวผ่านความ นิยมของรูปแบบลิมณฺวณที่มีมือข้างเดียวในอีสาน	100

กลุ่มรูปแบบลิมณวนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
และลักษณะพัฒนาการทางงานช่าง จากเริ่มต้น	
จนถึงสิ้นสุด	114
ส่วนประกอบที่สำคัญของลิมณวนในภาคอีสาน และอุโบสถ	
แบบจากภาคกลาง	114
แบบที่ 1. มีมุขหน้า ก่อน พ.ศ. 2483	116
1.1 กลุ่มประดับซุ้มวงโค้งด้านข้างของมุขหน้า ซึ่งมีสองวงโค้ง	
ต่อเนื่องกัน	116
1.2 กลุ่มประดับคิ้วเป็นฐานของซุ้มวงโค้ง	122
1.3 กลุ่มเรียงอวตสันธิฐที่วงโค้งของซุ้ม	132
1.4 กลุ่มประดับหินหลักเป็นยอดของซุ้มวงโค้ง (Keystone)	138
1.5 กลุ่มประดับคิ้วของหัวเสารับซุ้มวงโค้ง	144
1.6 กลุ่มรูปแบบพิเศษ	150
1. แบบซุ้มวงโค้งซ้าย-ขวา ทางมุขหน้าก่อนแบบผนังทึบ	150
2. แบบลดพื้นที่เป็นชั้นในซุ้มวงโค้ง และทำฐานอาคารแบบ	
เพิ่มมุม	158
3. แบบบริเวณมุขหน้าปล่อยโล่ง มีเฉพาะระเบียง	162
4. แบบทำกรอบประตู หน้าต่างทรงซุ้มสามเหลี่ยม	164
5. แบบเจาะและไม่เจาะช่องแสงช่องหน้าต่าง บนผนังด้านข้าง	166
6. แบบลดพื้นที่เป็นชั้นในซุ้มวงโค้ง และประดับลายดอกสี่กลีบ	
รวมถึงฐานอาคารแบบเพิ่มมุม	168
7. แบบทำช่องทางเข้าด้านหน้า และด้านข้างของมุขหน้าไม่มี	
บันได	170
8. แบบก่อเป็นมุขหน้ายื่นยาว หลังคาเพิง ผนังเจาะช่องประตู	
หน้าต่างซุ้มวงโค้ง	174
9. แบบมีการประดับซุ้มเรือนแก้ว	180
10. แบบประดับลวดลายปูนปั้น ภาพบุคคล และภาพสัตว์	182

11. แบบพื้นบ้านผสมการก่อซุ้มวงโค้งที่بتันตามแบบช่างณวณ	184
12. แบบช่างพื้นถิ่น สร้างตามแบบอย่างช่างณวณ	188
1.7 กลุ่มประดับคิ้วลัซซุ้มวงโค้ง	190
1.8 กลุ่มมีช่องหน้าต่างประตูลีเหลี่ยมผืนผ้า	196
1.9 กลุ่มเว้นพื้นที่ว่างระหว่างซุ้มวงโค้งกับคานใต้จั่วของมูขหน้า	200
1.10 กลุ่มประดับลวดลายในช่องว่าง ของซุ้มคิ้ววงโค้ง	204
1.11 กลุ่มมีมูขหน้าไม่ระบุปี พ.ศ. ที่สร้าง	210
1. วัดพุทธาวาส ตำบลสวาง อำเภอรณณานิคม จังหวัดสกลนคร	210
2. วัดศรีรัตนโนนงู บ้านโนนงู ตำบลเชียงสีอ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร	212
3. วัดอรุณญวาลี ตำบลท่าบ่อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย	214
4. วัดนายโคก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	216
5. วัดไชยคำ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ	218
6. วัดปัจฉิมมณีนวัน ตำบลนาสะไม อำเภอตระการพิชผล จังหวัด อุบลราชธานี	220
7. วัดศรีตัสสธาราม บ้านตากแดด ตำบลตากแดด อำเภอตระการ พิชผล จังหวัดอุบลราชธานี	224
8. วัดเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	230
9. วัดเจริญราษฎร์ บ้านหนองบัว ตำบลโคกสว่าง อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด	234
10. วัดธรรมรังษีนิคมเขต ตำบลบั้งคำ อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร	242
11. วัดฟ้าหยาด บ้านฟ้าหยาด ตำบลฟ้าหยาด อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร	246
แบบที่ 2. ทรงโรง ก่อน พ.ศ. 2483	250
2.1 กลุ่มรูปแบบพิเศษ	250

1. วัดหัวเวียงวังซี บ้านธาตุนม ตำบลธาตุนม อำเภอธาตุนม จังหวัดนครพนม	250
2. วัดพัฒนสีลา บ้านฝาง ตำบลบ้านฝาง อำเภอกระนวน จังหวัด ขอนแก่น	256
3. วัดโพธิ์เจติยาราม บ้านเหล่าฮัก ตำบลหนองผือ อำเภอเมืองสงวน จังหวัดร้อยเอ็ด	260
4. วัดโพธิ์ชัย ตำบลหนองห้าง อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	262
5. วัดสะพานคำ ตำบลสะพานคำ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร	266
6. วัดพุทธสีมา บ้านกุดฉิม ตำบลกุดฉิม อำเภอธาตุนม จังหวัด นครพนม	270
7. วัดบูรพาราม ตำบลโพนทอง อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม	274
8. วัดสิงห์ทองเจติยาราม ตำบลสิงห์ทองเจติยาราม อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย	278
9. วัดปทุมคงคา ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด	282
10. วัดพัทธสีมามังคลาราม ตำบลช้างเผือก อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	285
11. วัดโพธิ์ชัย ตำบลโพธิ์ชัย อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร	290
12. วัดโพธิ์ศรีจันทร์ บ้านห้วยหีบเหนือ ตำบลตองโขบ อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร	292
13. วัดโกศลมัชฌิมาวาส ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม	294
14. วัดศรีบุญเรือง ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น	298
15. วัดบูรพาราม บ้านโนนเปลือย ตำบลโนนเปลือย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร	299
2.2 กลุ่มเจาะขุมวงโค้งเป็นช่องประตูหน้าต่างโดยรอบ	302
2.3 กลุ่มประดับเส้นคิ้วบัวเหนือกรอบประตูหน้าต่าง	310

2.4	กลุ่มแบบมีช่องหน้าต่างประตูสี่เหลี่ยมผืนผ้าภายในกรอบ ของซุ้มโค้ง	318
2.5	กลุ่มแบบประดับเส้นโค้งเฉพาะวงโค้ง	322
2.6	กลุ่มไม่ระบุปี พ.ศ. ที่สร้าง	324
1.	วัดศรีฐานใน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร	324
2.	วัดศรีระตะพาน บ้านหัวขัว ตำบลหนองเขียน อำเภอดำชะอี จังหวัดมุกดาหาร	326
3.	วัดศรีบุญเรือง ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร	328
4.	วัดหนองหิน ตำบลคำไฮใหญ่ อำเภอดอนมดแดง อุบลราชธานี	330
5.	วัดบูรพาพิสัย ตำบลหนองขอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	332
	แบบที่ 3 มีมุขหน้า ตั้งแต่ ช่วงหลังพ.ศ. 2483-2510	334
3.1	กลุ่มที่สืบทอดรูปแบบประดับคิ้วจากแบบที่ 1.7	334
3.2	กลุ่มซุ้มประกอบจากวงโค้งหลายวง	338
3.3	กลุ่มเว้นพื้นที่ว่างระหว่างซุ้มวงโค้งกับคานใต้จั่วมุขหน้า	342
3.4	กลุ่มรับรูปแบบจากภาคกลาง	346
	กลุ่มสร้างตามแบบอย่างจากภาคกลาง	346
1.	วัดศาสนูปถัมภ์ บ้านบง ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	346
2.	วัดศรีคุณเมือง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี	348
3.	วัดโพธิ์ชัย ตำบลนางัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม	348
4.	วัดเกษมสำราญ ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี	350
5.	วัดหนองบัวเจ้าป่า ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์	350
6.	วัดศรีไควรวาส บ้านศรีโค ตำบลเมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี	350
7.	วัดสว่างบ้านจ้อก้อ บ้านจ้อก้อ ตำบลหมอน อำเภอขามเือง จังหวัดร้อยเอ็ด	350

8. วัดเอกสถ์บัวรุ่ง ตำบลรอบเมือง อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 353
9. วัดศรีมงคล หมู่ 8 ตำบลนาหว้า อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม 353
10. วัดบุญญานุสรณ์ บ้านหนองวัวซอ ตำบลหนองวัวซออำเภอ
หนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี 353
11. วัดศรีรัตนาราม เดิมชื่อวัดบ้านหนองซ้อ ตำบลหนองวัวซอ
อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี 353
12. วัดนันทรังสิทธิ์ เดิมชื่อวัดบ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน
อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด 356
13. วัดป่าไร่ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด 356
14. วัดโพธิ์ศรี บ้านเหล่าทุ่ง ตำบลสีชมพู อำเภอนาแก
จังหวัดนครพนม 356
15. วัดสระไตรนุรักษ์ เดิมคือวัดบ้านนาเวียง บ้านนาเวียง
ตำบลนาเวียง อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร 356
16. วัดสะเทียนทอง บ้านนาดอกไม้ ตำบลหนองหญ้าปล้อง
อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย 359
17. วัดเวฬุวัน หมู่ 1 ตำบลแวง อำเภอสว่างแดนดิน
จังหวัดสกลนคร 360
18. วัดสุวรรณศาละวัน บ้านน้ำสวย ตำบลสระใคร อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย 360
19. วัดกลางพระแก้ว ตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย
จังหวัดสกลนคร 360
20. วัดพระพุทธไสยาราม บ้านเชียงเครือ ตำบลเชียงเครือ
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 364
21. วัดมงคลสมณกิจ ตำบลหนองสองห้อง อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย 366
22. วัดพุทธนิคม หมู่ 7 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 366
23. วัดรามวิทยาลัย หมู่ 4 ตำบลปลาไหล อำเภอวาริชภูมิ
จังหวัดสกลนคร 366

ลิมณูวน ในอิสาน

กลุ่มสร้างตามแบบอย่างฝีมือช่างญวน	368
แบบที่ 4 ทรงโรง หลัง พ.ศ. 2483 เป็นต้นมา	327
1. กลุ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2483 - พ.ศ. 2510	327
2. กลุ่มตั้งแต่ หลัง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา	380
แบบที่ 5 กลุ่มมีระเบียงรอบอาคาร	382
5.1 กลุ่มก่อน พ.ศ. 2483 ลิมณูวนพื้นถิ่น	382
5.2 กลุ่มหลัง พ.ศ. 2483 (รับอิทธิพลจากภาคกลาง)	412
5.3 กลุ่มไม่ระบุ พ.ศ. ปีที่สร้าง	416
แบบที่ 6 กลุ่มลิมโป่ง ก่อน พ.ศ. 2483	422
6.1 กลุ่มหลังคามีสาระเบียงรองรับ (เป็นงานบูรณะภายหลังเพื่อ ครอบลิม)	422
แบบที่ 7 กลุ่มมีมุขหน้า-หลัง ช่วงหลัง พ.ศ. 2483	426
แบบที่ 8 กลุ่มมีมุขหน้า ช่วงหลัง พ.ศ. 2510	432
ลำดับประเด็น ลิมแบบฝีมือช่างญวนในอิสาน	435
1. ต้นเค้าของลิมญวนจากประเทศเวียดนาม มาผสมกับแบบ ในวัฒนธรรมพื้นถิ่นอิสาน	435
2. เส้นทางการพัฒนาการของลิมแบบฝีมือช่างญวน เข้าสู่พื้นที่ อิสาน	437
3. คนกลาง ต้องรู้ บทเริ่มต้นงานก่อสร้างก่อนเข้ามาของลิมแบบ ฝีมือช่างญวนในอิสาน	439
4. ลวดลายในการประดับของตัวอาคาร บริบทที่เข้ามาภายหลัง ของลิมญวน	439

5. รูปแบบการก่อสร้างของสิมญวน ความไม่เกี่ยวข้องกับทางราชการไทย	440
6. ภายหลังจากการประกาศใช้ อุโบสถแบบมาตรฐาน ยังคงความนิยมของสิมญวนในอีสาน	440
7. ช่างญวนกับทัศนคติการสร้างสรรค์ ต่องานก่อสร้าง สิมในอีสาน	441
บทสรุป	459
1. ฝืนใจทางด้านปัจจัยเศรษฐกิจ ในช่วงการปรากฏตัวของสิมญวน	459
2. ฝืนใจทางด้านการปกครองภาคอีสาน ในช่วงเวลาการก่อสร้างสิมญวน	459
3. ความเชื่อวัฒนธรรม ในอีสานผ่านสิมแบบฝีมือช่างญวน	461
4. เทคนิคทางเชิงช่างในรูปแบบสิมญวน	462
บรรณานุกรม	467
ภาคผนวก	473
ภาคผนวก ก. มิติเวลา ก่อนและหลังสิมญวน	474
ภาคผนวก ข. เส้นทางสายพัฒนาการสิมญวน ในอีสาน	478
ภาคผนวก ค. ประวัติผู้เขียน	488
ภาคผนวก ง. แผนผังสายพัฒนาการความเชื่อมโยงในการสืบทอดรูปแบบสิมฝีมือช่างญวน	491

“...เทคนิคการก่อสร้างของช่างญวน ที่ใช้
การก่อผนังเป็นตัวรองรับโครงสร้างหลังคา
รวมถึงการประดับตกแต่งโดยรอบของตัว
อาคาร ประเด็นอย่างหลังคือสาเหตุในการ
ศึกษาของงานชิ้นนี้ เพราะการตกแต่งซุ้ม
วงโค้งคือ เทคนิคทางงานช่าง ของช่าง
ญวนที่ได้สร้างความแตกต่าง โดยมีช่วง
ระยะของมิติเวลาเป็นตัวกำหนด...”

ราคา 350 บาท

ISBN : 978-616-91523-1-6

9786169152316

